

Sygn. akt: I A Ca 652/20

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 16 czerwca 2021 roku

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Dariusz Małkiński (spr.)
Sędziowie	:	SSA Elżbieta Kuczyńska SSA Bogusław Suter
Protokolant	:	Justyna Stolarewicz

po rozpoznaniu w dniu 10 czerwca 2021 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **G. W. i R. W.**

przeciwko **Bankowi (...) S.A. w W.**

o ustalenie

na skutek apelacji **pozwanego**

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 18 września 2020 roku, sygn. akt: I C 1401/19

I. oddala apelację;

II. zasądza od pozwanego na rzecz powoda R. W. kwotę 8.100 (osiem tysięcy sto) zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

(...)

UZASADNIENIE

Powodowie: G. W. i R. W., po ostatecznym sprecyzowaniu stanowiska żądali ustalenia częściowej bądź całkowitej nieważności umowy z 27.06.2002 r., zawartej przez nich z pozwanym Bankiem (...) S.A. w W. w przedmiocie udzielenia kredytu hipotecznego, o nr. (...) - (...), z powołaniem się na abuzywność zawartych w niej zapisów, ewentualnie - w przypadku uznania, że umowa ta jest ważna – domagali się rozliczenia umowy z pominięciem klauzul abuzywnych i w konsekwencji zasądzenia od pozwanego na ich rzecz kwoty 1 zł.

Pozwany wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz zasądzenie od powodów na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Okręgowy w Białymstoku w wyroku z dnia 18 września 2020 roku, zapadłym w sprawie o sygn. akt: I C 1401/19, ustalił, że umowa kredytu hipotecznego nr: (...) - (...), zawarta pomiędzy powodami a Bankiem (...) S.A. w K., jest nieważna.

Rozstrzygnięciu powyższemu towarzyszyły następujące ustalenia faktyczne i ocena prawna:

Powodów, pozostających w tamtym czasie w związku małżeńskim, oraz poprzednika prawnego pozwanego, tj. Bank (...) S.A. w K., łączyła zawarta 27.06.2002 r. umowa kredytu hipotecznego nr: (...) - (...), opiewająca na 75.890 CHF, wypłaconych w transzach zgodnie z harmonogramem (§ 5 - § 7), stanowiącym załącznik do umowy, w PLN, po przeliczeniu zgodnie z kursem kupna waluty kredytu obowiązującym w Banku w dniu wypłaty, zgodnie z Tabelą kursów walut (...) S.A. ogłaszaną w siedzibie Banku, na okres 370 miesięcy, z ostatecznym terminem spłaty do dnia 01 marca 2033 roku, z przeznaczeniem środków na sfinansowanie części kosztów inwestycji w postaci dokończenia budowy domu jednorodzinnego. Powodowie zobowiązali się do spłaty comiesięcznych rat kapitałowo – odsetkowych, których wysokość określano w (...), ich spłata natomiast miała następować w PLN, po uprzednim przeliczeniu z (...) według kursu sprzedaży tej waluty zgodnie z Tabelą kursów obowiązującą w Banku w dniu spłaty, także do zapłaty prowizji bankowej za udzielenie kredytu w wysokości 607,12 CHF, co stanowiło 0,8 % kwoty kredytu. Zgodnie z treścią § 3 pkt 2 i 4 umowy prowizja od kredytu walutowego miała być naliczana i pobierana w PLN po kursie sprzedaży obowiązującym w dniu zapłaty prowizji zgodnie z Tabelą kursów walut (...) S.A., ogłaszaną w siedzibie Banku; pozwany zastrzegł sobie także możliwość pobierania opłat i prowizji – na tożsamy sposób – za czynności wykonywane w ramach obsługi kredytu, także za czynności wykonywane na wniosek kredytobiorców, w tym w szczególności za zmianę warunków umowy. Umowa przewidywała opcję zmiany – z wniosku powodów – rodzaju oprocentowania ze stopy zmiennej na stopę stałą, co wymagało uprzedniego sporządzenia i zawarcia aneksu (czynność ta również była obciążona opłatami prowizyjnymi). Ustalono także zasady oprocentowania kredytów (§ 4), formę i sposoby spłaty (§ 9- § 13), uregulowano prawa i obowiązki stron (§ 14 - § 16), postępowanie w razie nieterminowej spłaty (§ 17), zagadnienia dotyczące wypowiedzenia umowy i postanowienia kredytu w stan wymagalności (§ 18 - § 20). Wysokość oprocentowania kredytu stanowiła sumę stawki referencyjnej LIBOR 6M (dla terminów 6-miesięcznych) i stałej marży Banku w wysokości 2,9 %; na dzień zawierania umowy oprocentowanie wynosiło 2,238 % w stosunku rocznym, które ulegało zmianie w okresach półrocznych, w zależności od kształtowania się stawki LIBOR. Zabezpieczenie spłaty kredytu stanowiły wpisana na pierwszym miejscu hipoteka zwykła do wysokości kwoty z umowy, ustanowiona na rzecz Banku na nieruchomości położonej w Ś. przy ul. (...), gm. J., działka nr (...), KW (...), weksel własny in blanco z klauzulą bez protestu wraz z deklaracją wekslową, cesja praw z P. ubezpieczenia nieruchomości od ognia i zdarzeń losowych, jak również pełnomocnictwo do dysponowania rachunkiem a'vista R. W. (§8).

Składając podpisy na umowie powodowie oświadczyli, że znane im było oraz wyjaśnione przez Bank, ryzyko zmiany kursu waluty, w której zaciągają zobowiązanie kredytowe, także świadomość ponoszenia przez nich tego ryzyka. Ofertę przedstawił im pracownik pozwanego, po uprzednim poinformowaniu o niespełnianiu warunków do udzielenia kredytu w PLN, zapewniając przy tym o stosunkowej stabilności waluty (...), ryzyku waloryzacyjnym określanym mianem niewielkiego, także iż niebezpieczeństwo drastycznego wzrostu raczej nie istnieje, zaś wahania kursu mogą zmieniać się wyłącznie nieznacznie. Nie została im przy tym przedstawiona symulacja obrazująca wysokość comiesięcznych rat bądź zmiany kursu. Umowa została zawarta według standardowego wzorca umownego stosowanego przez Bank. Postanowienia dotyczące mechanizmu przeliczeń nie były indywidualnie uzgadniane z powodami, nie informowano ich także w jaki sposób ustalany jest przez Bank kurs waluty oraz jaki będzie to miało wpływ na przyszłe saldo zadłużenia. Kursy te, jakkolwiek nie były wskazane w umowie wprost, odsyłały do Tabel kursowych dostępnych – jak wynikało z treści umowy – w siedzibie pozwanego; ustawa nakłada bowiem na Bank obowiązek publikacji, w sposób ogólnie dostępny, stosowanych kursów walut; powodowie mieli więc możliwość zweryfikowania wysokości kursu, według którego przeliczane miały być ich zobowiązania wynikające z umowy.

Kwota kredytu została im wypłacana w transzach, w złotych polskich, po uprzednim złożeniu przez powodów stosownego wniosku, następnie każdorazowym przeliczeniu waluty (...) na PLN. Powodowie wywiązali się z postanowień umowy, uiszczając kolejne raty w walucie polskiej, przy zastosowaniu kursu sprzedaży (...) obowiązującego w pozwanym Banku w dacie spłaty, w ten sposób, że z ich rachunków bieżących pobierane były środki w wysokości odpowiadającej wysokości raty. Sytuacja ta nie uległa zmianie po wejściu w życie ustawy z dnia 29.07.2011 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (tzw. ustawa antyspreadowa). Z upływem czasu, wraz z dokonanymi przeliczeniami, także istotnym wzrostem wartości (...), kolejne raty sukcesywnie rosły, co znajdowało bezpośrednie przełożenie na ich sytuację materialną. Z dniem 23.08.2019 r. powodowie zwrócili się do pozwanego z reklamacją, w której żądali usunięcia z umowy klauzul (w ich ocenie) niedozwolonych oraz o odmienne ukształtowanie stosunku prawnego – z pominięciem klauzul abuzywnych. Pismo pozostawione zostało bez odpowiedzi. Powodowie podnosili, że klauzule waloryzacyjne oparte o kursy walut w przygotowanych przez niego Tabelach, kształtowały po stronie pozwanej prawo do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu w walucie (...) i tym samym wysokości całej wierzytelności poprzez wyznaczanie kursu sprzedaży.

Sąd Okręgowy przytoczył w tym miejscu wyrok (...) z 03.10.2019 r., wydany w sprawie C-260/18.

Na datę tak złożenia pozwu w niniejszej sprawie, jak i orzekania, zobowiązanie kredytowe nie zostało przez powodów w całości spłacone.

Dokonując oceny zebranego materiału dowodowego, Sąd Okręgowy uznał, że powództwo zasługuje na uwzględnienie w zakresie żądania „głównego”, tj. ustalenia nieważności umowy.

Powodowie legitymują się, zdaniem Sądu, interesem prawnym, o którym mowa w art. 189 k.p.c., poddanym wykładni w przywołanych orzeczeniach Sądu Najwyższego i (...). Interes prawny powodów przejawia się w poszukiwaniu stabilizacji ich sytuacji prawnej. W okolicznościach niniejszej sprawy pomiędzy stronami powstał długoterminowy stosunek, w ramach którego doszło do spełnienia wzajemnych świadczeń w znacznych wysokościach: Bank wypłacił świadczenie w wysokości przeszło 200.000 zł, powodowie natomiast – na przestrzeni przeszło 17 lat od daty związania się węzłem obligacyjnym – dokonywali sukcesywnych spłat zaciągniętego długu. Nieustalenie konsekwencji eliminacji z umowy postanowień abuzywnych, pozostawiałby ich jako kredytobiorców w stanie niepewności prawnej co do zakresu dalszego obowiązywania spornej umowy i mogłoby generować powstanie po ich stronie szkody o znacznych rozmiarach.

Z treści art. 69 ust. 1 Prawa bankowego wynika, że umowa kredytu jest umową nazwaną, dwustronnie zobowiązującą i konsensualną.

Udzielony powodom kredyt był denominowany do (...), czyli taki, którego wartość wyrażona została w umowie w walucie obcej, ale uruchomiony został w walucie polskiej, zaś kredytobiorca dokonuje spłaty rat kapitałowo-odsetkowych również w walucie polskiej, po przeliczeniu według kursu wymiany walut na dany dzień (najczęściej na dzień spłaty). Kredytobiorca zwraca bankowi sumę nominalną udzielonego kredytu (kapitał) stanowiącą określoną równowartość waluty obcej, w zależności od bieżącego kursu wymiany walut, wraz z odsetkami oraz ewentualnie innymi opłatami. Kurs waluty nie stanowi ceny, po jakiej kredytobiorca kupuje lub sprzedaje walutę od banku, lecz jest miernikiem wartości zobowiązania kredytobiorcy wynikającego z umowy kredytu. Każde odchylenie kursu w porównaniu do kursu opublikowanego przez NBP (jako najbardziej obiektywnego wskaźnika rynkowej wartości walut w Polsce) powoduje wzrost lub spadek wysokości zobowiązania kredytowego.

Zgodnie z § 2 i § 5 umowy ustalono, że kredyt udzielany jest powodom w (...), ale do ich dyspozycji zostanie oddana kwota w złotych polskich, ponadto – jak wynika z twierdzeń powodów - kwotę w PLN mieli oni obowiązek sukcesywnie, zgodnie z harmonogramem zwracać. Co istotne, umowa nie przewidywała możliwości wypłaty (oddania do dyspozycji) kredytobiorcy, wskazanej w umowie kwoty kredytu, sumy we frankach szwajcarskich. Bank wypłacił umówioną kwotę w złotych polskich (§ 5 pkt 3), przy czym wartość umówionej kwoty określona została w (...) i przeliczona na złote w

oparciu o kurs (...) ustalony przez Bank w Tabeli kursowej. Spłata kredytu następowała ratami, płatnymi w złotych polskich.

Treść kwestionowanych postanowień umożliwiała Bankowi jednostronne kształtowanie sytuacji konsumentów w zakresie wysokości ich zobowiązań wobec pozwanego, przez co zakłócona została równowaga pomiędzy stronami przedmiotowej umowy. To powodowało, że postanowienia te były sprzeczne z dobrymi obyczajami oraz w sposób rażący naruszały ich interesy. Pozwany niejako przyznał sobie prawo do jednostronnego regulowania wysokości miesięcznych rat kapitałowo – odsetkowych, których wysokość określano w (...), ich spłata natomiast miała następować w PLN, po uprzednim przeliczeniu z (...) według kursu sprzedaży tej waluty zgodnie z Tabelą kursów obowiązującą w Banku w dniu spłaty, także wysokości prowizji, wypłaty poszczególnych, kolejnych transz. poprzez wyznaczanie w tabelach kursowych kursu sprzedaży/kupna franka szwajcarskiego oraz wartości spreadu. Bez znaczenia pozostaje, że tabele kursów walut mają generalny charakter i odnoszą się do całej działalności instytucji finansowych. Istotne z punktu widzenia niniejszej sprawy jest bowiem to, że waloryzacja rat kredytu odbywa się w oparciu o Tabele kursowe sporządzane przez pozwanego i to uprawnienie Banku do określania wysokości kursu (...) nie doznaje żadnych formalnie uregulowanych ograniczeń. Umowa o kredyt nie precyzuje bowiem sposobu ustalania kursu wymiany walut wskazanego w Tabeli kursów Banku. W szczególności, postanowienia umowy nie przewidują wymogu, aby wysokość kursu ustalanego przez Bank pozostawała w określonej relacji do aktualnego kursu (...) ukształtowanego przez rynek walutowy lub np. kursu średniego publikowanego przez Narodowy Bank Polski. Oznacza to, że pozwanemu pozostawiono dowolność w zakresie wyboru kryteriów ustalania kursu (...) w swoich tabelach kursowych, a przez to kształtowania wysokości zobowiązań klientów.

Zdaniem Sądu powodowie nie zostali w należyty sposób poinformowani przez Bank o ryzyku walutowym związanym z wprowadzeniem do umowy mechanizmu indeksacji, nie wiedzieli oni na czym polega ryzyko walutowe (z powyższym pozwany nie podjął polemiki w ramach zgłaszanych w sprawie dowodów). Bank nie powiadomił ich też, że w sytuacji gdy kurs (...) drastycznie wzrośnie, przełoży się to na wartość ogólnej kwoty do spłaty, a nie tylko wysokości rat; nie zostały im przedstawione symulacje obrazujące wahania kursów walut. Sam zaś fakt stabilności waluty (...) na rynku, także zapewnień składanych na tym tle w ramach procedury kredytowej, nie zwalniał Banku z obowiązku przewidzenia możliwości wystąpienia nagłego zdarzenia wpływającego na zachwianie się gospodarki, co w dalszej konsekwencji będzie rzutowało na wysokość zobowiązania względem niego. Od podmiotu, jakim jest instytucja finansowa, należałoby wymagać szczególnej precyzji, umiejętności przewidywania, ale też zminimalizowanie zaistnienia po stronie potencjalnego konsumenta określonego ryzyka, czego w niniejszej sprawie bezsprzecznie zabrakło.

Pozwany nie wywiązał się należycie z obowiązków udzielenia rzetelnej informacji w zakresie kosztów kredytu i ryzyka całej inwestycji, co skutkowało powzięciem przez powodów – jak się okazało - niekorzystnej dla ich majątku decyzji o zaciągnięciu kredytu związanego ze znacznym ryzykiem walutowym. Sposób zawarcia przedmiotowej umowy powoduje, że jest ona sprzeczna z zasadami współżycia społecznego tj. zasadą uczciwości, lojalności oraz zasadą równości stron.

W ocenie Sądu postanowienia dotyczące wyznaczania kursów walut dotyczą głównego świadczenia stron. (...) orzekł już, że klauzule dotyczące ryzyka wymiany określają główny przedmiot umowy kredytu, a to oznacza, że obiektywna możliwość utrzymania obowiązującego przedmiotowej umowy kredytu wydaje się niepewna. Art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że z jednej strony skutki dla sytuacji konsumenta wynikające z unieważnienia całości umowy dają się ocenić w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, z drugiej natomiast – do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie. Szczególnie istotnego znaczenia nabiera więc konsekwentne i kategoryczne stanowisko powodów, którzy domagali się ustalenia nieważności umowy łączącej strony.

Bezsprzecznie, powodowie są konsumentami. Przeprowadzone w sprawie postępowanie dowodowe wykazało, iż sporne postanowienia umowne nie zostały indywidualnie z nimi uzgodnione. W myśl art. 385¹ § 4 k.c. ciężar dowodu, iż postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje, a więc na Banku, który w niniejszej sprawie nie sprostał temu obowiązkowi. Postępowanie dowodowe potwierdziło zaś, że umowę zawarto

z wykorzystaniem wzorca Banku, a sporne klauzule zostały przejęte do umowy bez modyfikacji. Nie były one nawet przedmiotem negocjacji stron. W związku z tym należało uznać, że powodowie nie mieli żadnego, nawet najmniejszego wpływu na treść spornych zapisów. Natomiast art. 385¹ § 3 k.c. wymaga, by konsument miał rzeczywisty wpływ na treść postanowienia.

Postanowienia analizowanej umowy – w części dotyczącej użytego mechanizmu wyliczenia spłaty – dotyczyło głównego przedmiotu umowy i wywierało bezpośredni wpływ na kształtowanie szczególnie istotnego świadczenia stron w postaci zobowiązania kredytobiorcy. Usunięcie tychże z umowy musi oznaczać brak konsensusu co do związania się węzłem obligacyjnym w ogóle; ich eliminacja z umowy usuwa w całości ryzyko walutowe. Sąd nie dopatrył się też podstaw do zastąpienia abuzywnych postanowień umowy jakimikolwiek innymi, mogącymi wynikać z przepisów o charakterze dyspozytywnym. Niedopuszczalnym bowiem byłoby zastępowanie przez Sąd z urzędu niedozwolonego postanowienia umownego innym mechanizmem wyliczenia kwoty kredytu, szczególnie wobec stanowisk procesowych stron. Art. 358 k.c., w kształcie regulującym możliwość spełnienia świadczenia w walucie polskiej w przypadku, w którym przedmiotem zobowiązania jest suma pieniężna wyrażona w walucie obcej, określającym wartość waluty obcej według średniego kursu NBP, wszedł w życie dopiero w dniu 24.01.2009r., nie wpływa więc bezpośrednio na treść zobowiązania wynikającego z umowy łączącej strony.

Zdaniem Sądu, jeżeli w treści umowy zostałyby zapisane posługiwanie się przez bank uśrednionym kursem z notowań innych podmiotów rynku finansowego, w tym innych banków, albo po prostu kursami NBP, brak byłoby podstaw do uznania nieważności takiej umowy na gruncie art. 353¹ k.c. albo art. 69 Prawa bankowego w zw. z art. 58 § 1 k.c. Brak takiego odniesienia oznacza, że indeksacja opierać się będzie tylko i wyłącznie na kursie z Tabeli Banku, czyli na uprawnieniu do jej jednostronnego, arbitralnego sporządzania, bez względu na to, na czym faktycznie Bank się może opierać w tym zakresie na etapie wykonywania umowy. Z podanych przyczyn taką umowę należy uznać za nieważną ze względu na jej sprzeczność z wymienionymi przepisami.

Nie zasługiwał na uwzględnienie sformułowany przez pozwanego zarzut, iż wszelkie spłaty należności z tytułu udzielonego kredytu dokonane przez powodów wcześniej aniżeli 10 przed datą złożenia pozwu, są przedawnione. Dopiero bowiem wraz z uprawomocnieniem się niniejszego orzeczenia stwierdzającego nieważność umowy, obu stronom postępowania otwiera się termin do żądania zwrotu świadczeń wzajemnych.

Wraz z uwzględnieniem roszczenia głównego (ustaleniem nieważności umowy), odpadła konieczność rozstrzygnięcia o ewentualnie powstałej po stronie powodów nadpłacie (częściowej), jej wysokości oraz obowiązku zwrotu wzajemnych należności; takie stanowisko determinowało również oddalenie wniosków w przedmiocie zasięgnięcia wiedzy specjalistycznej i dopuszczenie dowodu z opinii biegłego, jako nieprzydatnych w okolicznościach niniejszej sprawy.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany, który zaskarżając orzeczenie w całości, zarzucił:

1. naruszenie przepisów postępowania, które miało wpływ na wynik sprawy, a mianowicie:

a) art. 189 k.p.c. poprzez wadliwe przyjęcie, że powodowie mają interes prawny w żądaniu stwierdzenia nieważności umowy kredytu, podczas gdy interes taki odpada w sytuacji, gdy w ramach tego samego postępowania i tego samego żądania powodowie mogą wstąpić z roszczeniem o zapłatę, które jest dalej idące niż żądanie stwierdzenia nieważności, a w jego ramach przesłankowo badana jest ważność umowy kredytu, co skutkowało błędnym ustaleniem przez Sąd orzekający, że umowa kredytu jest nieważna w całości;

b) art. 233 §1 k.p.c. w zw. z art. 65 k.c. poprzez przekroczenie dyrektyw zasady swobody sędziowskiej w ocenie dowodu, tj. umowy kredytu nr (...) - (...) z dnia 27.06.2002 r., łączącej strony, co skutkowało wyciągnięciem wniosków niewynikających z materiału dowodowego i błędnym ustaleniem stanu faktycznego poprzez dokonanie oceny, że w treści tej umowy znajdowały się klauzule odnoszące się do przeliczania rat kredytu z (...) na PLN według kursu z Tabeli kursów walut obcych Banku i jednocześnie ustalenie, że miały one charakter niedozwolonych postanowień umownych na podstawie art. 385¹ §1 k.c., podczas gdy ustalenie takie było całkowicie bezpodstawne, ponieważ klauzule odnoszące

się do przeliczania rat kredytu według kursu odsyłającego do Tabeli kursów walut obcych Banku w ogóle nie zostały wprowadzone do Umowy kredytu, natomiast jedynie w odniesieniu do przeliczania kwoty kredytu do wypłaty z (...) na PLN w umowie kredytu zamieszczone zostały klauzule odsyłające do Tabeli kursów walut obcych Banku, a w konsekwencji błędnym przyjęciu, na etapie subsumpcji jak i wyrokowania, że umowa kredytu jest nieważna;

c) art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 385¹ k.c. poprzez zaniechanie rozpoznania istoty sprawy, tj. zbadania treści zapisów umowy kredytu łączącej strony i zastosowania przepisu art. 385¹ §1 k.c. skutkującego ustaleniem niedozwolonego charakteru postanowienia umownego, którego w umowie kredytu w ogóle nie było;

d) art. 321 k.p.c. w zw. z art. 118 k.c. poprzez orzeczenie ponad żądanie pozwu i uznanie, że zarzut przedawnienia podniesiony przez pozwanego jest niezasadny, podczas gdy przedmiotem roszczenia głównego było żądanie ustalenia nieważności umowy, a roszczenie o zapłatę było skonstruowane jako żądanie ewentualne, a więc w przypadku uznania zasadności przez Sąd orzekający żądania głównego (o ustalenie), żądanie zapłaty jako roszczenie ewentualne powinno być pomięte, a o zarzucie przedawnienia jako odnoszącego się do roszczenia ewentualnego pozwu Sąd orzekający nie powinien orzekać.

2. naruszenie przepisów prawa materialnego, to jest:

e) art. 65 §1 i 2 k.c. poprzez jego pominięcie, polegające na zaniechaniu przez Sąd I instancji dokonania wykładni oświadczeń woli w zakresie zgodnego zamiaru stron co do zawarcia i treści umowy kredytu denominowanego do waluty innej niż waluta polska po wyeliminowaniu z jej treści uznanych za abuzywne postanowień umowy i zaniechania ustalenia rzeczywistej woli stron umowy kredytu, co skutkowało przyjęciem, że nie można poczynić żadnych ustaleń w zakresie odnoszącym się do określenia kursu, po którym przeliczane będą raty spłacanego kredytu i kwota wypłaconego kredytu, a tym samym naruszenie art. 41 Prawa wekslowego poprzez zaniechanie jego zastosowania, a w konsekwencji ustalenie, że po wyeliminowaniu klauzul abuzywnych umowy kredytu nie można wykonywać i jest nieważna, podczas gdy stosując zasady wykładni oświadczeń woli stron na podstawie art. 65 k.c. należy przyjąć, że zgodnym zamiarem stron było zawarcie umowy kredytu denominowanego do waluty (...), w tym przeliczania wartości spełnianych świadczeń stron określonym miernikiem jakim jest kurs PLN do (...), a w miejsce bezskutecznych (abuzywnych) klauzul przeliczeniowych zawartych w umowie kredytu zastosowanie może mieć przelicznik obiektywny PLN do (...) tj. kurs średni NBP w zamian za korzyści ekonomiczne po stronie kredytobiorcy w postaci niższego oprocentowania, a w efekcie niższych kosztów udzielonego kredytu;

f) art. 385¹ §1 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że postanowienia umowy kredytu hipotecznego zawartej przez powodów z Bankiem mają charakter niedozwolonych postanowień umownych, co skutkuje ustaleniem, że pomiędzy stronami umowy kredytu nie mają mocy obowiązującej, podczas gdy z zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, że nie ma podstaw do uznania, że przedmiotowe zapisy spełniają przesłanki określone w art. 385¹ §1 k.c.. bowiem nie kształtują praw i obowiązków powodów w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, jednocześnie rażąco naruszając ich interesy, a zatem są ważne i wiążące dla stron umowy kredytu;

g) art. 69 ust. 1 Pr. bank w zw. z art. 353¹ k.c. i art. 58 § 2 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że klauzula waloryzacyjna określona w umowie jest sprzeczna z naturą stosunku prawnego (kredytu) oraz zasadami współżycia społecznego z uwagi na brak ograniczenia ryzyka kursowego, oraz przyznanie silniejszej stronie stosunku prawnego prawa do kształtowania wysokości świadczeń słabszej strony, co według Sądu skutkowało znacznym zachwianiem równowagi stron, a w konsekwencji ustaleniem nieważności całej umowy, podczas gdy z art. 353¹ k.c. oraz art. 69 ust. 2 pkt 4a Pr. bank. wynika, że ustawodawca wprost dopuszcza wprowadzanie do umów kredytów klauzul waloryzacyjnych, a zatem brak jest sprzeczności klauzul waloryzacyjnych określonych w umowie z naturą stosunku prawnego (kredytu) oraz brak jest ich sprzeczności z zasadami współżycia społecznego, przy czym nie ma żadnych podstaw, aby uznać że tego typu klauzule były sprzeczne z naturą stosunku prawnego lub zasadami współżycia społecznego również przed wejściem w życie ustawy antyspreadowej, która miała na celu

uporządkowanie istniejących stosunków prawnych, a nie wprowadzenie do obrotu prawnego nowego typu umów kredytu (denominowanych i indeksowanych do walut obcych).

Wskazując na powyższe, na podstawie art. 386 §1 k.p.c. w zw. z art. 368 §1 pkt 5 k.p.c. apelujący wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku poprzez oddalenie powództwa w całości,
2. zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania za obie instancje w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych;

z ostrożności procesowej skarżący domagał się uchylenie wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Powodowie w odpowiedzi na apelację domagali się jej oddalenia na koszt strony skarżącej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego jest niezasadna.

Wbrew jej zarzutom podzielić należy pogląd Sądu Okręgowego o istnieniu po stronie powodów interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., który umożliwia im dochodzenie w realiach niniejszej sprawy ustalenia nieważności umowy kredytowej w oderwaniu od ewentualnego (przyszłego) roszczenia o zapłatę (świadczenie). Owszem, nie sposób zaprzeczyć, że tak w orzecznictwie jak i w doktrynie aprobowany jest ogólny pogląd o zasadniczej niemożności formułowania samodzielnego żądania ustalającego w sytuacji, gdy powodowi przysługuje dalej idące roszczenie o świadczenie, ale reguła ta doznaje szeregu wyjątków. Na gruncie procesów o rozliczenia umów kredytowych denominowanych we franku szwajcarskim lub indeksowanych jego kursem nie budzi wątpliwości potrzeba wstępnego rozważenia zasady sporu, czyli kwestii ważności lub nieważności umowy, co dokonuje się najczęściej (choć nie tylko) poprzez wydanie wyroku wstępnego w tej materii (por. wyrok S.A. w Warszawie z dnia 29 czerwca 2020 roku, V A Ca 291/19, Legalis nr: 2482745).

Ponadto przyjmuje się, że „powód zachowuje interes prawny do wytoczenia powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego, mimo przysługującego mu powództwa o świadczenie lub mimo wytoczenia przeciwko niemu takiego powództwa przez stronę przeciwną na podstawie spornego stosunku prawnego, jeżeli z tego stosunku wynikają jeszcze inne lub dalej idące skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o świadczenie nie jest możliwe lub nie jest jeszcze aktualne. W takim wypadku tylko powództwo o ustalenie nieistnienia tego stosunku prawnego może w sposób definitywny rozstrzygnąć niepewną sytuację prawną powoda i zapobiec także na przyszłość możliwym sporom, a tym samym w sposób pełny zaspokoić jego interes prawny” (tak S.N. w komentowanym w uzasadnieniu apelacji wyroku z dnia 2 lipca 2015 roku, V CSK 640/14, Legalis nr: 1303706). Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy, zgodzić się trzeba z argumentem, że nie tylko zakres, ale i możliwość domagania się przez powodów zapłaty pozostaje w związku z ustaleniem, czy umowa jest ważna; istotny w takiej sytuacji jest także byt, funkcjonujących niejako obok sporu pieniężnego, ograniczonych praw rzeczowych ustanowionych na nieruchomości tytułem zabezpieczenia spłaty kredytu lub zobowiązania wekslowego.

Nadmienić należy, że uzyskanie prejudykatu ustalającego ważność umowy kredytowej może być także oderwane od roszczenia o zapłatę (rozliczenie) kredytu w sytuacji, gdy kredytobiorca formalnie nie nosi się z zamiarem zerwania istniejącego zobowiązania kredytowego, ale ma wątpliwości co do podstawy prawnej realizowanego przez siebie świadczenia i jego wysokości. Jest to szczególnie istotne wtedy, gdy podejmowane przez niego próby negocjacji z bankiem powyższych kwestii celem doprowadzenia do zmiany umowy, natrafiają na odmowę banku, powołującego się na wiążący charakter istniejącej umowy kredytowej.

Odnosząc się do innych zarzutów apelacji (naruszenie art. 233 k.p.c. w powiązaniu z art. 385# k.c.), w których kwestionuje ona ustalenie i ocenę prawną Sądu Okręgowego w zakresie abuzywności klauzuli odsyłającej, w kontekście

przeliczenia rat kredytu z (...) na PLN, do Tabeli kursów walut obcych pozwanego, ponieważ klauzula tej treści w umowie z 27.06.2002 r. nie występuje, stwierdzić trzeba, że brak takiej klauzuli w tym dokumencie nie osłabia zaskarżonego wyroku i nie może wpłynąć na końcową konkluzję o nieważności umowy łączącej strony.

Nie ulega wątpliwości, że spłata kredytu odbywała się, zgodnie z § 10 ust. 7 i 8 umowy, za pośrednictwem rachunku a# vista R. W., z którego pobierane były, przynajmniej w pierwszym okresie spłaty, tylko raty w walucie polskiej; dopiero wtórnie przeliczane przez pozwanego na kwotę z harmonogramu, wyrażoną we franku szwajcarskim. W świetle wyjaśnień powoda (k. 180v.) przynajmniej przez pierwszy rok kredytobiorcy byli pozbawieni możliwości samodzielnego zakupu franka, zaś obrót pobieranymi przez Bank ratami złotowymi odbywał się na zasadach nieznajdujących oparcia w materiale źródłowym sprawy. Bezspornie bowiem ani umowa z 27.06.2002 r. ani też żaden z przedstawionych przez strony aneksów i załączników do niej (wnioski o wypłatę transz kredytowych, harmonogram uruchomienia transz, oświadczenie o ustanowieniu hipoteki, pełnomocnictwo do rachunku, oświadczenie o poddaniu się egzekucji) nie określa zasad przeliczenia wpłat złotych na walutę kredytu. W tych warunkach Sąd Okręgowy zdawał się przyjąć, że skoro wpłaty te faktycznie zostały rozliczone wedle kursu sprzedaży franka przez Bank (na co powoływali się powodowie, a czemu wprost nie zaprzeczał wówczas pozwany), to regulująca te kwestie klauzula została przez strony przyjęta w innym dokumencie (w aktach zabrakło bowiem dwóch spośród siedmiu załączników do umowy). Tymczasem w apelacji (k. 209) pozwany wyjaśnił, że umowa i wszystkie do niej integralne załączniki nie zawierają żadnej klauzuli o zasadach przeliczenia rat złotych na walutę kredytu, ponieważ umowa generalnie w tej sprawie milczy, co wskazuje na brak kontraktowy w zakresie esencjalnego składnika umowy, rodzący w dalszej kolejności jej nieważność na zasadzie art. 58 § 1 k.c. w zw. z art. 69 ust. 1 Prawa bankowego.

Zgodnie z art. 69 ust. 1 Prawa bankowego przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu. W przypadku kredytu denominowanego do waluty obcej, w art. 69 ust. 2 pkt 4a Prawa bankowego dodaje się, że umowa kredytu winna regulować także szczegółowe zasady określania sposobów i terminów ustalania kursu wymiany walut, na podstawie którego w szczególności wyliczana jest kwota kredytu, jego transz i rat kapitałowo-odsetkowych oraz zasad przeliczania na walutę wypłaty albo spłaty kredytu. Podanie kursu wymiany waluty spłaty na walutę kredytu należy więc do kwestii esencjalnych, bez których umowa nie może funkcjonować i być uznawana za ważną.

P. umowy kredytu, o której mówi przepis (art. 69 ust. 2 Prawa bankowego), rozciąga się oczywiście także na klauzulę kursowe, przy czym w normalnych warunkach zastrzeżenie pisemności dotyczy jedynie celów dowodowych (ad probationem). W niniejszej sprawie strony zastrzegły jednak w § 22 umowy formę pisemną pod rygorem nieważności. W konsekwencji praktyka rozliczania wpłat złotych nie może w niniejszej sprawie modyfikować treści stosunku zobowiązaniowego.

Mając na uwadze powyższe, uznać należy, że pominięcie stanowiska Sądu Okręgowego o abuzywności (ewentualnej) klauzuli służącej rozliczeniu rat spłacanych przez powodów w PLN, z uwagi na jej brak, prowadzi w konsekwencji do stwierdzenia nieważności umowy ze względu na esencjalny charakter tego braku (art. 58 § 1 k.c.).

Sąd Okręgowy nie dopuścił się obrazy art. 321 k.p.c., ponieważ w zaskarżonym wyroku nie wypowiedział się o podniesionym przez pozwanego zarzucie przedawnienia, a nie mógł tego uczynić, ponieważ nie rozstrzygał roszczenia o zapłatę, z którym zarzut przedawnienia jest związany. Lakoniczne wypowiedzenie się o zasadności tego zarzutu w przedostatnim akapicie uzasadnienia zaskarżonego wyroku, jako niepozostające w związku z treścią wydanego orzeczenia, nie rodzi związania prejudycjalnego, o którym mowa w art. 365 § 1 k.p.c. i może zostać odmiennie ocenione w innych sprawach. Związanie takie rozciąga się bowiem jedynie na ustalenia faktyczne, na podstawie których bezpośrednio sąd zindywidualizował normę prawną, czemu dał wyraz w orzeczeniu (por. wyroki S.N. z dnia: 19.10.2012 r., V CSK 485/11, LEX nr 1243099, 20.11.2014 r., V CSK 6/14 i 16.05.2013 r., IV CSK 624/12, LEX nr 1353259).

Z uwagi na to, że komplet zgłoszonych w apelacji zarzutów obraży prawa materialnego dotyczy w istocie aspektu abuzywności niektórych klauzul umowy łączącej stron, skutkującej jej nieważnością w warunkach niemożliwości utrzymania umowy z pominięciem tych klauzul (art. 385[#] § 1 zdanie pierwsze k.p.c.), ocena tych zarzutów zostanie dokonana wspólnie, w jednej jednostce redakcyjnej uzasadnienia.

Na wstępie nie sposób przyjąć, że awizowana w apelacji na podstawie art. 65 k.c. wola stron z daty zawarcia umowy daje podstawy do przyjęcia w miejsce klauzul abuzywnych średniego kursu franka (...), określanego przez N.B.P. Nie znajduje to bowiem oparcia w materiale dowodowym sprawy, ani w normie art. 358 § 2 k.c., która, jako wprowadzona w życie 24.01.200 r., nie obowiązywała w dacie zawarcia spornej umowy (27.06.2002 r.). Tak jak już wskazano w tym uzasadnieniu, wszelkie przejawy woli stron umowy, których nie potwierdzono na piśmie, analizowane na gruncie art. 60 i 65 k.c. nie mogą wpływać na treść umowy, zawartej przecież w formie pisemnej pod rygorem nieważności (ad solemnitatem).

Zbieżnie z poglądami wyrażonymi w innych, podobnych sprawach tego Sądu (I A Ca 294/20), Sąd odwoławczy zauważa również, że w zasadzie niedopuszczalne jest zastąpienie w ramach podobnych procesów zakwestionowanych postanowień wzorca innymi uregulowaniami. Na gruncie Dyrektywy 93/13 przyjmuje się generalny zakaz tzw. „redukcji utrzymującej skuteczność”. Oznacza to, że nie jest dopuszczalne takie zmodyfikowanie przez sąd treści klauzuli uznanej za sprzeczną z kryteriami art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13, tj. przepisu, który do polskiego porządku prawnego został implementowany w art. 385¹ § 1 k.c. Sąd nie może zatem modelować klauzuli, pozbawiając ją cech niedopuszczalnych, dążąc do zachowania jej istoty. Zakaz ten wyprowadza się z art. 5 zd. 1 Dyrektywy 93/13, który ustanawia wymóg tzw. transparentności klauzul, ale także z wymogu zapewnienia efektywności Dyrektywie jako takiej. Uznaje się bowiem, że w przypadku gdyby sąd miał możliwość tego rodzaju ingerencji w treść klauzuli, to ryzyko dla przedsiębiorcy stosowania klauzul niedopuszczalnych byłoby bardzo ograniczone. Takie działanie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu Dyrektywy, jakim jest zniechęcanie przedsiębiorców do włączania do umowy nieuczciwych warunków (por. wyroki (...): z 26 marca 2019 r., A. B., C#70/17, EU:C:2019:250; z 14 czerwca 2012 r., B. E. de C., C#618/10, EU:C:2012:349).

Sąd Apelacyjny aprobeje przebieg jak i wyniki indywidualnej kontroli abuzywności spornych klauzul. Zgodzić się należy z Sądem Okręgowym, że ich treść nie została uzgodniona indywidualnie, naruszają one dobre obyczaje, a ponadto nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny dla powodów i w pełni transparentny. Ponadto zaprojektowano je w sposób rażąco niesymetryczny, zabezpieczając interesy głównie kredytodawcy (pozwanego Banku) i jednocześnie godząc w interes kredytobiorców (powodów). Ich zastosowanie prowadziło bowiem wprost do przerzucenia ryzyka walutowego w całości na kredytobiorców.

Nieuczciwą, sprzeczną z dobrymi obyczajami praktyką rynkową jest samo w sobie zastrzeżenie przez Bank uprawnienia do jednostronnego określania poziomów kursów walutowych, ponieważ określenie kursu odbywa się w sposób dowolny, a na pewno niepodlegający jakiegokolwiek kontroli ze strony kredytobiorców. Pozwalało to na uzyskiwanie kosztem kredytobiorców dodatkowego dochodu nieuzasadnionego rzeczywistymi operacjami walutowymi, do których nawet nie dochodziło. A. tego rodzaju klauzul przejawiała się także w przyznaniu sobie przez kredytodawcę uprawnienia do jednostronnego określania przyszłego kursu wymiany ze skutkiem wiążącym dla kredytobiorcy. Skoro zatem powodowie nie mieli żadnego wpływu na kurs (...) obowiązujący w Banku w chwilach wypłaty kredytu (co następowało w dłuższym czasie), ustalenia wysokości prowizji lub określenia w PLN wysokości długu zabezpieczonego hipotecznie i w oświadczeniu o poddaniu się egzekucji, a ten ustalał go arbitralnie, przy zastosowaniu znanych tylko sobie i zupełnie dowolnych kryteriów, wobec tego Sąd Okręgowy słusznie uznał, że została naruszona równorzędność kontraktowa stron, co stanowi podstawę do stwierdzenia abuzywności wszystkich klauzul umowy odnoszących się do kursu franka szwajcarskiego ustalanej przez Bank.

Wylimitowanie poszczególnych klauzul kursowych dotkniętych abuzywnością, ma zróżnicowane znaczenie dla ważności całej umowy. Największa jest oczywiście waga wylimitowania z niej klauzuli przeliczenia waluty kredytu na złoty polski w trakcie wypłaty jego transz (§ 4 ust. 3 umowy), ponieważ rzutuje to bezpośrednio na wartość

sumy kredytu (§ 3 ust. 1 umowy w zw. z art. 69 ust. 2 pkt 2 Prawa bankowego), a więc element, od którego zależy ważność umowy kredytowej jako takiej. W orzecznictwie wskazuje się co prawda na sytuację, gdy waluta kredytu jest wskazywana jednorazowo, a inne kwestie (wypłata kredytu i jego spłata oraz kalkulacja wszelkich opłat tylko w PLN) odnoszą się do złotego polskiego. W takim przypadku umieszczenie „kwoty kredytu w (...), wobec całej pozostałej treści umowy i jej załączników jest tylko niezasługującym na ochronę kamuflażem rzeczywistych intencji banku” (tak S.N. w wyroku z 29 października 2019 roku, IV CSK 309/18), co pozwala uznać taką umowę za ważną i dotyczącą świadczenia w walucie polskiej.

W niniejszej sprawie taka sytuacja nie występuje, ponieważ umowa z 27.02.2002 r. posługuje się walutą szwajcarską nie tylko w przepisie określającym wysokość kredytu, ale i w szeregu innych paragrafów dotyczących prowizji, zasad wypłaty, wysokości udzielonych zabezpieczeń itp. W konsekwencji kurs (...) jest istotnym budulcem całego kontraktu. Wyeliminowanie klauzuli kursowej służącej wypłacie transz kredytu, w sytuacji niemożności „podstawienia”, w jej miejsce przepisu dyspozytywnego (o czym była już mowa) rodzi w tych warunkach potrzebę stwierdzenia nieważności całej umowy.

Mając na uwadze powyższe, Sąd Apelacyjny oddalił złożoną apelację na mocy art. 385 k.p.c. i orzekł o kosztach procesu odwoławczego na zasadzie art. 98 i 108 § 1 k.p.c. w zw. z § 2 pkt 7 i § 10 ust.1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 20015 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych(Dz.U. z 2015 r., poz. 1804 ze zm.).

(...)

(...)